

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Д. А. Гладка

Херсонський державний університет, hladka.darina.andreivna@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук І. Р. Крупник

Постановка проблеми. Сучасна система освіти характеризується різноманіттям науково-методологічних концепцій, типів навчальних закладів, програм і методів навчання, все це не змінює загального положення, що учень повинен володіти певним потенціалом, необхідним для засвоєння навчального матеріалу. Засвоєння знань забезпечується такими психічними процесами, як сприйняття, пам'ять, мова і, у першу чергу, мислення. З надходженням дитини в школу починається перебудова всіх пізнавальних процесів. У зв'язку з цим проблема управління пізнавальною діяльністю і цілеспрямованого формування мислення в молодшому шкільному віці є актуальною проблемою психології розвитку. Не викликає сумніву, що певний зміст знань може бути адекватно сприйнятий і засвоєний тільки в певних формах розумової діяльності. Проблема розвитку мислення молодших школярів в останній час є основним завданням школи, тому постає питання про пошук таких форм організації навчального процесу школярів, які б найбільшою мірою сприяли цьому розвитку.

За даними досліджень вітчизняних вчених Г.О. Балла, Л.С. Виготського, Ю.З. Гільбуха, В.В. Давидова, О.К. Дусавицького, Д.Б. Ельконіна, Г.С. Костюка, С.Д. Максименка, В.О. Моляко, С.Л. Рубінштейна, О.В. Скрипченка, Ю.М. Швалба, розвиток мислення є одним з основних завдань навчальної діяльності. Навчання є провідною діяльністю у початкових класах, тому саме молодший шкільний вік має великі резерви формування мислення учнів [4].

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи літературні джерела слід зауважити, що термін «мислення» має давню історію використання в різних науках, і на протязі цієї історії різними психологами розуміється по-різному. Колись мисленням називали всю психологію людини і протиставляли мислення

реально існуючому матеріальному світу. В кінці XIX ст. під мисленням стали розуміти один із пізнавальних процесів. Вчені – психологи намагалися з'ясувати специфіку мислення, порівнюючи його з іншими психологічними процесами людини.

Проблематика дослідження мислення людини неодноразово висвітлювалася у наукових працях видатних зарубіжних та вітчизняних вчених: А. Брушлінським, Л. Виготським, П. Гальперіним, О. Леонт'євим, Б. Ломовим, С. Рубінштейном, Б. Тепловим тощо. Психолого-педагогічні аспекти формування навичок логічного мислення в навчальному процесі школярів знайшли відображення в працях Ю. Бабанського, І. Барташнікової, В. Беспалько, П. Гальперіна, В. Давидова, Є. Кабанова-Меллер, В. Паламарчук та ін. Поняття критичного мислення досліджується у роботах Дж. Андерсон, К. Баханова, Дж. Браус, М. Векслер, Д. Вуда, Р. Джонсона, С. Заир-Бека, Р. Енніса, Д. Клустера, В. Мисан, О. Пометун, Н. Поспелова, Р. Стернберга, Л. Терлецької, С. Терно, О. Тягло, Д. Халперн та ін. Питання формування навичок творчого мислення розглядались у роботах Р. Атаханова, В. Гагай, З. Калмикової, Л. Максимова, Н. Менчинської та інших. В Україні окремі аспекти проблеми розроблялись у рамках психологічних та педагогічних досліджень Г. Баллом, Н. Жигайлом, А. Коваленко, Г. Костюком, С. Максименком, Л. Мойсеєнко, В. Моляко, Б. Якимчуком та ін.

У енциклопедичному словнику під мисленням розуміється «процес пізнавальної активності людини, що характеризується узагальненим і опосередкованим відображенням предметів і явищ дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відносинах» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 11]. Таким чином, мислення – це вищий, найбільш узагальнюючий і опосередкований процес відображення в людській свідомості дійсності, що встановлює зв'язки і відносини між пізнаваними об'єктами, які розкривають їх властивості і суть.

Варто зазначити, що повідомляючи дітям нові знання, розширюючи їх світогляд, учитель тим самим розвиває у них і мислення. Уже в молодших класах потрібно навчати дітей не тільки розумінню і засвоєнню навчального

матеріалу, але і привчати їх самостійно знаходити відповіді на питання. Дуже важливо, щоб вчитель з перших днів навчання дитини привчав її мислити: не поспішав з поясненнями, а пропонував учневі самостійно подумати.

В наш час, при великій кількості інформації, яку отримують діти за межами школи (радіо, телебачення, кіно, бесіди в сім'ї, книги), вчителю не можна обмежуватись в роботі навіть з молодшими школярами тільки тим, що написано у підручниках. Інколи необхідно проводити з дітьми популярні бесіди і про те нове, що приносять в наше життя наука і техніка, щоб діти мали про це правильне уявлення. Важливо пам'ятати, що розширення знань дітей відкриває шлях до розумового розвитку людини. Необхідно навчати дітей логічно і критично, творчо мислити.

Розвиток мислення учнів початкової ланки виявляється у здатності усвідомлювати й розв'язувати все складніші пізнавальні й практичні завдання, виконуючи потрібні для їх розв'язання дії та операції, виражати їх результати у судженнях, поняттях, міркуваннях і умовиводах.

При особливій увазі тільки до вміння міркувати вголос у дітей нерідко спостерігається відставання в практичному мисленні і бідність образного світу. Все це, може стримувати загальний інтелектуальний прогрес дитини [2]. Таким чином, мислення молодшого школяра формується в процесі навчання, тобто в процесі надбання дітьми певних знань.

На думку С. Волошина [1], комплексний розвиток дитячого мислення в молодшому шкільному віці йде в декількох різних напрямках: засвоєння та активне використання мови як засобу мислення; поєднання і взаємозбагачуючий вплив один на одного всіх видів мислення: наочно-дієвого, наочно-образного і словесно-логічного; виділення, відособлення і відносно-незалежний розвиток в інтелектуальному процесі двох фаз: підготовчої і виконавчої. На підготовчій фазі розв'язання задачі здійснюється аналіз її умов і виробляється план, а на виконавчій фазі цей план практично реалізується. Отриманий результат потім співвідноситься з умовами і проблемою.

Якщо будь-який з цих аспектів представлений слабо, то інтелектуальний розвиток дитини йде як односторонній процес. При домінуванні практичних дій

переважно розвивається наочно-дієве мислення, але може відставати образне і словесно-логічне. Коли переважає образне мислення, то можна виявити затримки в розвитку практичного і теоретичного інтелекту.

Для здійснення розвитку мислення молодших школярів активно застосовуються такі види конструктивної діяльності, як конструювання за зразком (модельне, за елементами, шляхом відкидання елементів з фонові фігури), за умовами і за задумом. Оскільки розвиток мислення молодших школярів повинен здійснюватися в контексті як навчальної так і ігрової діяльності, в заняття з дітьми зі всіх шкільних предметів, згідно складеному методичному комплексу, систематично слід включати ігри, завдання і вправи, спрямовані на розвиток наочно-образного мислення молодших школярів [3].

Спрямовуючи зусилля на розвиток мислення дітей, варто орієнтуватися на їхні індивідуальні особливості (склад розуму, темп розумової діяльності і ін.). Крім того, необхідно мати на увазі і якісну своєрідність мислення дитини в молодшому шкільному віці. Так, наприклад, виявлено, що приблизно до 10 років у дітей активізуються переважно права півкуля і перша сигнальна система, тому більшість молодших школярів відносяться не до розумового, а до художнього типу.

За твердженням С. Волошина [1] процес розвитку мислення у системі навчально-виховної роботи слід здійснювати за такою технологією: усебічна діагностика особистості вихованця молодшого класу (емоційно-вольова, стосунки з групою, причини негативної поведінки); формування мети та визначення завдань виховної роботи з наданням переваги розвитку мислення; вибір ефективних засобів, прийомів і методів для означеної діяльності у напрямі підвищення рівня розвитку мислення.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що для розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку слід використовувати найбільш дієві форми, методи та прийоми, з урахуванням особливостей школярів кожної вікової групи.

Література

1. Волошин С. М. Психолого-педагогічні основи розвитку мислення у молодших школярів: теоретичний аналіз. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 363-366. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_12_86
2. Немов Р. С. *Психология*. В 3-х кн. М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997. 688 с.
3. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: *колективна монографія* / О. Є. Блинова, С. І. Бабатіна, Т. М. Дудка, А. М. Одінцова та ін. / відпов. ред. О. Є. Блинова. Херсон : ФОП Вишемирський В. С. 2018. 428 с.
4. Яновська Т.А. Особливості розвитку мислення молодших школярів в умовах інтегрованого навчання: автореф. на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2008. 21 с.